

ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 811.111:371.315

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-1/13>

Загородня О. Ф.

Національна академія статистики, обліку та аудиту

Стогній І. В.

Національна академія статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

У статті розглянуто особливості навчання іноземних студентів, зокрема з Туреччини, у закладах вищої освіти України. Висвітлено основні труднощі викладання англійської мови як іноземної на лексичному та фонетичному рівнях. На фонетичному рівні пропонується вироблення артикуляційних навичок, адже акустичне звучання турецької мови (темп, ритм, інтонація тощо) значно відрізняється від англійської та української мов. На лексичному рівні відбуваються певні труднощі при тлумаченні англійських лексичних одиниць та особливостей вживання у мові, описано шляхи їх подолання, стиль викладання і його реалізацію.

Головну увагу зосереджено на використанні методу комунікативного підходу та інтерактивного навчання, які створюють умови, наближені до реального процесу спілкування, запропоновано впровадження у навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. Автори пропонують використовувати метод комунікативного навчання під час роботи з іноземними студентами як у навчальний, так і у поза аудиторний час.

Описано основні принципи методики співробітництва в системі інтерактивного навчання з урахуванням базового рівня знань, умінь й мовленнєвих навичок студентів. Зокрема увагу зосереджено на питанні адаптації іноземних студентів, що є досить істотним чинником, який впливає на ефективність процесу навчання.

Пропонується розробка детальних навчальних програм для іноземних студентів з урахуванням застосування інноваційно-комунікативних технологій та методичних розробок для вивчення англійської мови як іноземної, практичної спрямованості навчального матеріалу, залучення іноземних студентів до участі у поза аудиторних заняттях – спільні заняття з українськими студентами, науково-практичні конференції під керівництвом викладачів англійської мови та фахової дисципліни, екскурсії, культурно-масові заходи навчального закладу тощо.

Це допоможе студентам відчувати себе адаптованими в локально-університетському середовищі, розширить їх знання про Україну і світ в цілому.

Ключові слова: іноземні студенти, вища освіта, інтерактивне навчання, комунікативний підхід, англійська мова, міжкультурне спілкування, адаптація.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. В умовах глобалізаційних процесів у світі структура національних суспільств змінюється у напрямку мультикультурності. Це справедливо і для України завдяки розбудові туристичної галузі, економічним факторам (відтоку української робочої сили у країни Східної та Західної Європи, США, Росії, Далекого Сходу тощо та прибуття робочої сили з країн Близького

Сходу), змінам у освітній галузі тощо. Сучасний стан вищої освіти в Україні (програми міжнародного співробітництва між ЗВО, необхідність додаткового фінансування закладів та залучення потрібної кількості студентів зокрема) продукує активне залучення студентів з Азербайджану, Туркменістану, Туреччини, Китаю, країн Африки тощо. За такої ситуації ЗВО України активно розвивають програми навчання іноземних студен-

тів, що призводить до або мультикультуризації навчальних студентських груп, або до створення окремих навчальних груп, у яких навчаються студенти певної іноземної країни. Такий різноманітний соціально-етнічний склад студентських груп є викликом для викладачів ЗВО і потребує вироблення удосконалення методик викладання, ефективних у мультикультурній або іншокультурній навчальній студентській групі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Важливою передумовою забезпечення ефективності навчально-виховного процесу іноземних студентів є врахування особливостей їхньої адаптації до соціально-культурного середовища в Україні. Початок навчання в українському закладі вищої освіти пов'язаний з цілою низкою проблем, оскільки іноземний студент повинен не лише навчитись ефективно організовувати свою навчальну діяльність в умовах навчального закладу, а й пройти складний процес адаптації в новому соціально-культурному середовищі, опанувати мову та набути навичок міжкультурного спілкування [1]. Проблема адаптації іноземних студентів до навчання у закладах вищої освіти в Україні привертала увагу багатьох фахівців, що досліджували дане питання й висвітлені у наукових працях таких вчених: О. Іваноньків, М. Дудченко, А. Артеменко, Л. Левченко, К. Васильєва, О. Лисак, Н. Баран та ін.

Постановка завдання. Створення умов для отримання якісної освіти іноземцями в Україні безперечно сприятиме покращенню іміджу нашої країни. Тому питання адаптації є досить істотним чинником, що впливає на ефективність процесу навчання, адже іноземному студенту доводиться ще входити у студентське середовище, вчитись спілкуватись з викладачами, вписуватися в основні норми міжнародного колективу, знаходити почуття академічної рівноправності і при цьому навчатися професії тощо. Таким чином метою і завданням статті є висвітлення основних труднощів викладання англійської мови іноземним студентам та шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Досвід викладання англійської мови в аудиторії студентів з Туреччини підтвердив ряд переваг і труднощів у виробленні стилю викладання та його реалізації.

Серед труднощів наведемо:

- Мовний бар'єр, оскільки в групі навчаються студенти з різним рівнем володіння англійською мовою.
- Відсутність мови-посередника. У навчальній ситуації викладачі не володіють рідною мовою

студентів-іноземців, а студенти, в свою чергу, не володіють українською чи російською мовами.

- Різниця між організацією навчального процесу, формами та методами навчання в українському ЗВО та відповідними елементами навчання у вищій школі рідної країни студента.
- Відсутність навичок самостійної роботи й небажання виконувати домашні завдання.
- Відсутність мотивації у разі не зацікавлення навчальною темою.
- Релігійні та соціально побутові національні особливості, відзначення головних державних та релігійних свят.
- Складний та досить тривалий адаптаційний період до природно-кліматичних умов України.

Процес адаптації до незвичного соціального та культурного оточення триває протягом усього періоду навчання і успішність його залежить як від індивідуальних особливостей і характеру студента, так і від професійно-людських якостей самого викладача [2].

Оскільки володіння англійською мовою у такій групі є неоднорідним і, як правило, становить тільки базовий рівень, це також викликає певні труднощі під час навчального процесу для викладача, у компетенцію якого не входить володіння рідною мовою студентів, турецькою зокрема. За відсутності мови-посередника у такій ситуації, як один із варіантів, на початковому етапі навчання англійської мови можна організувати опосередковане англо-турецьке спілкування між студентами групи та викладачем за схемою:

Викладач – студент-реципієнт – студенти групи

Реципієнтом, як правило, виступає студент, який краще за інших у групі володіє англійською мовою і може бути посередником між викладачем та іншими студентами під час пояснення складного граматичного чи лексичного матеріалу.

Під час навчання студентів з Туреччини виникають й інші труднощі на фонетичному та лексичному рівнях.

На фонетичному рівні необхідним є вироблення артикуляційних навичок, адже акустичне звучання турецької мови (темп, ритм, інтонація тощо) значно відрізняється від англійської та української мов. Артикуляційний апарат студентів на цьому рівні ще недостатньо адаптований для продукування звуків англійської мови, часто студенти автоматично переносять навички вимови певних звуків з рідної в англійську, що призводить не тільки до появи акценту у мовленні, а й до помилок на рівні змісту.

Так, наприклад, студентам з Туреччини досить складно вимовляти голосні відкриті та лабіалізовані звуки англійської мови через наявність у рідній умлаутизованих голосних:

[a] – [ǣ] [e] – [ĕ] [u] – [ū]
[o] – [ō].

Досить складними для вимовляння є й звуки [θ] та [ð], студенти з Туреччини, як правило продукують їх як [t] та [d] відповідно. Така субстантивация звуків значно ускладнює процес засвоєння мовленнєвого матеріалу.

Певні труднощі для вимови становить й звук [g], позначений літерою g латинського алфавіту, особливо, якщо ця літера вживається в середині слова. В цьому випадку звук [g] або не вимовляється зовсім, або ж субстантивується більш легким звуком [h].

Ці звуки вимагають від викладача посиленої уваги та спеціального тренування в різноманітних вправах, особливо в тих, де є контрастування з відповідними звуками рідної мови [3, с. 107].

На лексичному рівні відбуваються певні труднощі при тлумаченні англійських лексичних одиниць та особливостей вживання їх у мові. На початковому етапі навчання доречним є використання словників, електронних носіїв інформації та мережі Інтернет заради нівеляції мовних непорозумінь між викладачем та студентами. Крім того, можливим є й фрагментарне залучення української та російської мов у якості посередника для пояснення значень лексичних одиниць.

Для більш комфортного та якісного оволодіння англійською мовою на початковому етапі є використання методу комунікативного підходу та інтерактивного навчання, які створюють умови, наближені до реального процесу спілкування. У своїй роботі «Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу» Т. Г. Рудницька зазначає, що інтерактивний метод надає можливість вирішити комунікативно-пізнавальні задачі засобами іншомовного спілкування. Категорію «інтерактивне навчання» можна визначити як:

- а) взаємодію викладача й студента в процесі спілкування;
- б) навчання з метою вирішення лінгвістичних і комунікативних завдань.

Інтерактивна діяльність включає організацію й розвиток діалогічного мовлення, спрямованих на взаєморозуміння, взаємодію, вирішення проблем, важливих для кожного з учасників навчального процесу.

В системі інтерактивного навчання виділяють такі основні принципи методики співробітництва:

- *позитивна взаємозалежність* – група досягає успіху за умови гарного виконання завдань кожним студентом;
- *індивідуальна відповідальність* – працюючи в групі, кожен студент виконує своє завдання, відмінне від інших;
- *однакова участь* – кожному студенту надається однаковий за обсягом час для ведення бесіди або завершення завдання;
- *одночасна взаємодія* – коли всі студенти залучені до роботи.

В процесі спілкування студенти навчаються:

- розв'язувати складні задачі на основі аналізу обставин і відповідної інформації;
- висловлювати альтернативні думки;
- приймати виважені рішення;
- спілкування з різними людьми;
- брати участь у дискусіях.

Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження у навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу [4].

Практичний досвід доводить, що застосування індивідуальних, парних, групових та командних форм роботи є досить ефективним для розвитку комунікативних навичок студентів різних етнічних груп.

Викладачі повинні враховувати й базовий рівень знань, умінь і мовленнєвих навичок студентів, які приїхали навчатися до українських закладів вищої освіти. Студенти ж, ще до приїзду в Україну, мають визначитись, якою мовою вони будуть навчатись та яку вони мають опанувати для повсякденного спілкування.

Викладання англійської мови в групах студентів з Туреччини та інших країн призводить до необхідності спілкування чотирма мовами: англійською, турецькою, українською та російською.

Англійська мова є предметом вивчення, мовою навчання, мовою-посередником між викладачем і студентом.

Турецька мова є рідною мовою студентів, виступає мовою-посередником між студентами у групі.

Українська мова є рідною мовою викладача, фрагментарно виступає мовою-посередником між викладачем і студентам, допомагає в адаптації до українського соціального середовища.

Російська мова на сьогодні є ще поширеною мовою в українському суспільстві, фрагментарно

виступає мовою-посередником між студентами з Туреччини, країн колишнього СНД та ін., може допомагати у соціальній адаптації до українського побуту.

Важливим елементом соціалізації іноземних студентів в українському середовищі є навчання правильного використання загальноприйнятих в усіх культурах фраз ввічливості:

Англійська мова	Турецька мова	Українська мова	Російська мова
Good morning	Günaydin ['гюнайдин']	Добрий ранок	Доброе утро
Good afternoon	Tüneydin ['тюнайдин']	Добрий день	Добрый день
Good evening	İyi akşamlar ['iıi акшамлар']	Добрий вечір	Добрый вечер
Good Night	İyi geceler ['iıi геджелер']	На добраніч	Спокойной ночи
Have a good Day	İyi günler ['iıi гюнлер']	На все добре	Хорошего дня
Good Bye	Görüşürüz [гюрюшюрюз] Güle güle [гюле-гюле]	До побачення	До свидания
Thank You	Teşekkür ederim [тещекюр едерім]	Дякую	Спасибо
Please (help me)	Lütfen [лютфен]	Будь ласка	Пожалуйста
You are welcome	Rica ederim [ріджа едерім]	Будь ласка	Пожалуйста
Sorry	Özür dilerim [езюр ділерім]	Вибачте	Извините
Excuse me	Pardon [пардон]	Вибачте	Извините

Використання комунікативного методу можна вдало реалізувати під час залучення іноземних студентів до поза аудиторної роботи, а саме: залучати до участі у святкуванні й відзначенні знаменних і пам'ятних дат України, організувати тематичні екскурсії по Києву та поїздки до інших міст, відвідувати музеї та інші культурно-мистецькі заклади, брати активну участь у наукових, культурних, спортивних заходах навчального закладу. Це допоможе студентам відчувати себе адаптованими в локально-університетському середовищі, розширить їх знання про Україну і світ в цілому.

У свою ж чергу в межах курсу «Країнознавство» студенти-іноземці знайомлять з історією, мовою, культурними надбаннями, науковими досягненнями, визначними особистостями рідної країни, які супроводжуються ілюстративними матеріалами, мультимедійними презентаціями про історичні місця, міста, відео та аудіо записами національних танців та пісень Туреччини. Особливу увагу приділяють особистості видат-

ного державного і політичного діяча Туреччини, турецького генерала, першого президента Туреччини, лідера турецької війни за незалежність проти поділу колишньої Османської імперії після Першої Світової війни – Мустафі Кемалю Ата-тюрку.

Висновки і пропозиції. Перспективним напрямом у формуванні комунікативної компетенції під час вивчення англійської мови у іноземних студентів є розробка дидактичної моделі, яка передбачає розробку детальних навчальних програм з урахуванням застосування інноваційно-комунікативних технологій, практичну спрямованість навчального матеріалу, методичних розробок для вивчення англійської мови як іноземної, залучення іноземних студентів до участі у поза аудиторних заняттях – спільні заняття з українськими студентами, науково-практичні конференції під керівництвом викладачів англійської мови та фахової дисципліни, екскурсії, культурно-масові заходи навчального закладу тощо [5].

Список літератури:

1. Іваноньків О. Адаптація іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання організації навчання іноземних студентів у європейському освітньому просторі». Тернопіль, 2014. С. 130-133.
2. Дудченко М. О., Артеменко Н. Ю., Левченко К. В. та ін. Особливості навчання іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. «Світ медицини та біології», №3. Полтава, 2013. С. 158-160.
3. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. Кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2002. 328 с.
4. Рудницька Т. Г. Інноваційні методи навчання іноземних мов у вищій школі в контексті гуманістичної спрямованості навчального процесу. Вісник Вінницького політехнічного інституту, №4. Вінниця, 2008. С. 110-113.
5. Баран Н. А. Окремі аспекти викладання української мови як іноземної. Актуальні проблеми викладання української мови як іноземної: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Білоцерківський НАУ, 2019. С. 3-5.
6. Лисак О. Б. Освіта іноземців в Україні: сучасний стан, проблеми та маркетинговий погляд на шляхи їх подолання. Вісник Вінницького політехнічного інституту, №4. Вінниця, 2016. С. 102-107.
7. Maievska L.M. Model of preparation of the future teacher for ethnocultural education of junior schoolchildren. *Pedagogy of Higher and Secondary Education*, 28 (2010). P. 334–342.
8. Vasylyk M. Formation of Ethnic Consciousness of the Future Pedagogue in the Conditions of the European Educational Space. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 2019. Vol. 6, no. 1. P. 155-160.

Zahorodnia O. F., Stogniy I. V. PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE TO FOREIGN STUDENTS IN CONDITIONS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

The article deals with the peculiarities of studying of foreign students, in particular from Turkey, in higher education institutions of Ukraine. The main difficulties of teaching English as a foreign language on lexical and phonetic levels are highlighted. On the phonetic level it is suggested to develop articulation skills as the acoustic sound of the Turkish language (tempo, rhythm, intonation, etc.) differs significantly from English and Ukrainian. On the lexical level there are some difficulties in interpreting English lexical units and peculiarities of the use of the language. The ways of overcoming these difficulties, the teaching style and its implementation are also described.

The main focus is on the use of the method of communicative approach and interactive learning, which create conditions that are close to the real process of communication, the introduction of active non-standard methods and forms of work for the better conscious learning of the material. The authors propose to use the method of communicative learning while working with foreign students both in the classroom and outside the classroom.

The basic principles of the methodology of cooperation in the system of interactive learning are described. The basic level of knowledge, skills and speech skills of students are taken into account. In particular, the focus is on the adaptation of foreign students which is a significant factor that affects the effectiveness of the learning process.

It is proposed to develop detailed curricula for foreign students, taking into account the use of innovative communication technologies and methodological developments for the study of English as a foreign language, practical orientation of the educational material, involvement of foreign students in participation in non-classroom classes, joint practical classes under the guidance of English teachers and professional discipline, field trips, cultural and mass events of the university etc.

It will help students to feel adapted in the local university environment, expand their knowledge about Ukraine and the world.

Key words: *foreign students, higher education, online learning, communicative approach, English, intercultural communication, adaptation.*